

וארא

1. מה ההבדל בין צפרדע ("ותעל הצפרדע") לשור ולחמור ("ויהי לי שור וחמור")? | 2. מדוע רש"י אינו מפרש שהצפרדע הראשונה היא ה"אמא" של כל יתר הצפרדעים? | 3. הקב"ה אמר "צפרדעים" בלשון רבים - ואיך יתכן שאהרן מעלה "צפרדע" אחת בלבד?

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲמַר אֶל אֶהֱרֹן נָטָה אֶת יָדָךְ בְּמִטְּךָ עַל הַנְּהָרֹת עַל הַיְאֹרִים וְעַל הָאֲנָמִים וְהֵעַל אֶת הַצְּפַרְדָּעִים עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם. וַיֵּט אֶהֱרֹן אֶת יָדוֹ עַל מִימֵי מִצְרָיִם וַתַּעַל הַצְּפַרְדָּע וַתִּכַּס אֶת אֶרֶץ מִצְרָיִם" (ח, א-ב)

רש"י

ותעל הצפרדע - צפרדע אחת היתה, והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים, זהו מדרשו. ופשוטו יש לומר: שירון הצפרדעים קורא לשון יחידות:

דברי רש"י דורשים ביאור, שהאריך בפירושו והביא מדרש מחודש אשר "צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה וכו";

ולמה לא פירש בפשטות, שזה שנאמר "צפרדע" הוא על שם המין, והיינו, שאף שעלו ריבוי צפרדעים, מכל מקום נקט הכתוב בשם "צפרדע" על שם מין הצפרדע (וכמו שפירש רש"י בפרשת וישלח⁷, על הפסוק "ויהי לי שור וחמור": "דרך ארץ לומר על שוורים הרבה 'שור', אדם אומר לחבירו בלילה 'קרא התרנגול' ואינו אומר 'קראו התרנגולים'!)

וכבר יישבו המפרשים⁸, שבעניננו קשה לפרש ש"צפרדע" הוא על שם מין הצפרדע - משום שאם כן היה הכתוב צריך לומר "צפרדע" בכל הפרשה; ולמעשה, עשר פעמים בפרשה זו נאמר "צפרדעים" לשון רבים, ורק בכתוב דידן שינה ואמר בלשון יחיד!

משינוי זה מוכח, שבכללות היו "צפרדעים" בלשון רבים (וכהלשון בכל הפרשה), ודוקא בעת העליה היתה "צפרדע" בלשון יחיד ("ותעל הצפרדע") - ועל זה מפרש רש"י (בפירושו הראשון) שבאמת עלתה מן היאור רק צפרדע אחת, ורק אחר כך באו ממנה ריבוי צפרדעים.

"נחילים נחילים" - מהיכן באו?

ויש לבאר בעומק יותר, ובהקדים:

לפי דברי המפרשים, יש לנו מקור לחדש שבעת העליה היתה רק צפרדע אחת, ולכן נאמר "ותעל הצפרדע" בלשון יחיד; אך עדיין יש לדקדק - מנין לנו שריבוי הצפרדעים באו מזה ש"היו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים"?

7. לב, ו.

8. משכיל לדוד. תורה תמימה. ועוד.

ובאמת שבגמרא⁹ מבואר בזה באופנים אחרים (שלכאורה קרובים יותר לדרך הטבע), וכמו שהצפרדע האחת "שרקה להם ושמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם והם באו", או שהצפרדע "השריצה ממעיה ויצאו ולדות"; ומה טעם בחר רש"י לפרש¹⁰ דוקא באופן היוצא מגדר הטבע לגמרי - שהצפרדעים הרבים באו על ידי שהכו בהצפרדע "והיא מתזת נחילין נחילין"?!

מצוה רבה

ביאור הענין:

הקושי בכתוב "ותעל הצפרדע" הוא (לא רק שינוי הלשון - שבכל הפרשה נאמר "צפרדעים" לשון רבים וכאן שינה ונקט "צפרדע" לשון יחיד, אלא) שלכאורה לא קיים אהרן בשלימות את הציווי שנצטווה בו:

הקב"ה צוה "נטה את ירך במטך .. והעל את הצפרדעים על ארץ מצרים", והיינו, שאהרן יעלה בפעולתו שלו "צפרדעים" רבים - ואיך יתכן איפוא שבסיפור על קיום הציווי בפועל נאמר "ותעל הצפרדע", שמשמעו שע"י פעולת אהרן עלתה צפרדע אחת בלבד?!

[ולהוסיף, שבציווי הקב"ה על מכות אחרות נראה שאהרן (או משה) צריך רק לעשות ההכנה להמכה, ואילו המכה **תבוא (כאילו) מעצמה**. וכמו במכת דם: "קח מטך ונטה ירך על מימי מצרים .. ויהיו דם"¹¹; במכת כינים: "והך את עפר הארץ .. והיה לכנים"¹²; וכעין זה בשאר המכות. ובפרט

9. סנהדרין סז, ב ובפרש"י. ועד"ז בשמו"ר פ"י, ד.

10. ועד"ד דברי התנחומא בפרשתנו ובתדבא"ר פ"ו.

11. ז, יט.

12. ח, יב.

מודגש במכת ארבה, שם נאמר¹³: "נטה ירך על ארץ מצרים .. ויעל (הארבה) על ארץ מצרים ויאכל את כל עשב הארץ וגו'" - היינו, שלאחר הטיית ידו של משה יבוא הארבה מאליו.

אמנם במכת צפרדע לא נאמר "נטה את ירך במטך .. ויעלו הצפרדעים על ארץ מצרים", אלא "והעל את הצפרדעים" - היינו, שעליית הצפרדעים בפועל צריכה להיות על ידי אהרן, וזהו שתקשה: איך קיים אהרן ציווי זה אם עלתה רק צפרדע אחת?].

וליישב זה מפרש רש"י, שצפרדע זו היתה "מתזת נחילים נחילים" של צפרדעים. כלומר: הצפרדעים ניתזו מתוך הצפרדע עצמה; ונמצא, שבהעלאת צפרדע זו קיים אהרן את הציווי "והעל את הצפרדעים" לשון רבים, כי הוא העלה צפרדע זו שבה היו "כלולות" צפרדעים רבות שניתזו ממנה.

[ועל דרך התזת מים, שאין בוראים על ידי ההתזה מים חדשים, אלא שאותם מים עצמם מתפרדים ונחלקים (על ידי שמכים בהם), כך כאן, הצפרדע היתה "מתזת נחילים נחילים" שבאו מתוכה עצמה (ועל ידי ההכאה נתפשטו ונפרדו)].

ודבר זה מתאים דוקא לפירוש זה; כי להפירושים האחרים שבדברי חז"ל, לא העלה אהרן בפועל אלא צפרדע אחת, והצפרדעים התרבו על ידי פעולה נוספת של הצפרדע (ש"השריצה" או "שרקה להם"), ולא שבאו מתוך הצפרדע עצמה. ואם כן עדיין לא יהיה מובן, כיצד קיים אהרן את הציווי "והעל את הצפרדעים". ולכן הוכרח רש"י לפרש ש"מתזת נחילים נחילים", שדוקא בדרך זו אתי שפיר.

ובזה יומתק שלא כתב רש"י מי הוא שהכה את הצפרדע - ולא הביא דברי חז"ל (במדרשים האמורים), ש"היו המצריים מכין אותה" - כי כוונתו היא רק לבאר שב"צפרדע" האחת היו "כלולות" צפרדעים רבים, ולענין זה אין משמעות לשאלה מי הוא שהכה בה.

13. בא י, יב.

”וְתַעַל” - בעצמה, ”וְתַעַל” - לאחרים

והנה, הביא רש”י מדרש זה כפירוש ראשון - ורק לאחר מכן המשיך והביא שלפי “פשוטו” אפשר לפרש שהלשון “צפרדע” מכוון ל”שיריץ הצפרדעים”; ומזה מובן, שלדעתו פירוש זה הוא העיקרי (יותר מאשר הפירוש שלפי “פשוטו”).

ואמנם, כבר כתבו המפרשים שלפי דקדוק לשון הקודש אין הפירוש של “שיריץ הצפרדעים” חד וחלק¹⁴ - אך סוף סוף, איך יתכן שרש”י יתפוס לעיקר את דברי המדרש ש”היו מכין אותה והיא מתזת נחילין נחילין”, שלכאורה אין להם כל רמז בלשון הכתוב?

ונראה לומר בזה דבר חדש, שבאמת אפשר להעמיס את פירוש המדרש גם בלשון הכתוב, והיינו:

את התיבות “ותעל הצפרדע” יש לפרש בשני אופנים - גם בלשון פועל, שהצפרדע עלתה (כתוצאה מפעולת אהרן); וגם בלשון מפעיל, שהצפרדע העלתה צפרדעים אחרות¹⁵. וזהו איפוא עומק כוונת רש”י, שיש לפרש את התיבות “ותעל הצפרדע” פעמיים: גם על זה שעלתה “צפרדע אחת” (בלשון פועל), וגם על זה שהצפרדע העלתה (“ותעל”) “נחילים נחילים” של צפרדעים מתוכה (בלשון מפעיל).

אך מובן שאופן לימוד זה - שהתיבות “ותעל הצפרדע” יש בהם משמעות כפולה (פועל ומפעיל בחדא מחתא) - אינו מתיישב לגמרי בפשט הלשון, ולכן הוסיף רש”י פירוש נוסף לפי “פשוטו”; ומכל מקום, בכללות נחשב הפירוש השני כדחוק יותר, ודוקא פירוש המדרש הוא הראשון והעיקרי.

14. ראה משכיל לדוד. ועוד.

15. ראה גם מלבי”ם על אתר.